

El difícil encaix de l'Anoia, encara

Jesús Burgueño

*Departament de Geografia i Sociologia
Universitat de Lleida*

“Anoia té una realitat ben clara: és el territori que un cop s’ha fet la divisió territorial ben feta no saps on encabir.”
(Casassas, 1989, p. 55)

El 1981, l’aleshores regidor d’Igualada, Antoni Dalmau i Ribalta qualificava com a singular el cas de la comarca d’Anoia, perquè s’hi donen alhora dues circumstàncies específiques:

- a) D’una banda, la comarca d’Anoia és, des d’un punt de vista físic i històric, una ficció administrativa.
- b) De l’altra, la comarca d’Anoia constitueix una comarca de difícil adscripció a qualsevol vegueria o regió administrativa.” (reproduït en: Lluch i Nel·lo, 1984, p. 1073-1075).

Ambdues circumstàncies combinades condueixen la comarca, de forma inevitable, a la tensió en qualsevol forma d’encaix territorial. Al capdavant la geografia mana, i en aquest cas fins i tot mana la geometria: cap altra comarca catalana afronta amb quatre unitats supracomarçals (vegueries) l’existència de les quals tothom assumeix: Barcelona, Camp de Tarragona, Catalunya Central i Lleida. A aquestes encara s’ha afegit el Penedès, a hores d’ara àmbit de planificació (Llei 23/2010, del 22 de juliol) i ben aviat vuitena vegueria prevista a Catalunya, un cop s’hagi enllestit el tràmit parlamentari de modificació de la Llei 30/2010, del 3 d’agost, de vegueries.

Finalment, la major part de la comarca d’Anoia formarà part de la vegueria del Penedès. Serveix de poc, ara, debatre si aquesta era la millor opció. El que sí tinc clar és que la integració d’Anoia ha reforçat moltíssim la nova vegueria, perquè li ha donat una dimensió acceptable, si bé no deixa de ser la més petita en superfície: 1.777 km², xifra inferior a la província més petita, Guipúscoa, i a la nostra comarca més gran, la Noguera. El 40% del territori *penedesenc* és Anoia. Convindrà que no s’oblidi aquest fet en el repte de construir un territori plurinodal, on cap ciutat aplega alhora les característiques de centralitat i de volum demogràfic netament superior.

També està ja decidida la permanència a la Catalunya Central dels vuit municipis septentrionals: la rodalia de Calaf (acord del Govern 21/2014, de 4 de febrer). Així, doncs, l'Anoia és el primer cas d'una comarca migpartida a efectes de pertinença a una demarcació catalana d'ordre supracomarcal, un supòsit que la Llei de vegueries (art. 3) desautoritza de forma explícita i caldrà veure com es resol, si rectificanc la pròpia Llei o generanc una nova comarca: l'Alta Segarra.¹ A l'altre cantó del límit provincial, dins la futura vegueria de Lleida, altres dos municipis segarrencs –Biosca i Torà– fa anys que reclamen (d'acord amb les prescripcions de la Llei comarcal) incorporar-se al Solsonès i, per tant, a la Catalunya Central. Però no són realitats diferents. Ambdós municipis formen part de l'àrea bàsica de salut de Calaf. Fa bastants anys, una comissió d'experts nomenada amb el consens de tots els grups parlamentaris, propugnà el reconeixement de l'Alta Segarra, comarca formada, entre altres, per Calaf i Torà ('Informe Roca', gener 2001). Un polític amb empenta i capacitat d'anticipar-se als problemes, fa temps que hauria entomat ambdós contenciosos –d'una banda uns municipis amb una vegueria diferent de l'escollida per la majoria de la seva comarca, i d'altra part dos municipis que demanen el canvi de comarca també com a forma d'avançar el canvi de vegueria– i hauria mirat de reconduir la situació envers la configuració d'una futura comarca integrant de la Catalunya Central. Quedi clar, però, que qui subscriu això, voldria els futures comarques ben diferents de les actuals en l'aspecte politicoadministratiu, incardinades en l'administració de la Diputació o Consell de vegueria.

El mateix informe propugnava la integració a l'Anoia de sis municipis de la Conca de Barberà, amb centre a Santa Coloma de Queralt, per tal de formar un agrupament de municipis (amb altres, com Bellprat) anomenat Baixa Segarra. En proposar-ho, teníem en compte els estrets lligams d'aquests pobles amb Igualada. D'alguna manera, i sense forçar res, un bocí de la Segarra històrica (la rodalia de Santa Coloma) reemplaçava un altre bocí segarrenc (la rodalia de Calaf). Novament la demarcació sanitària comparteix aquest criteri: l'ABS de Santa Coloma pertany al sector sanitari d'Anoia.

L'informe encara parlava d'una altra nova comarca que afectava alguns municipis de l'Anoia: el Baix Llobregat Nord, amb capital a Martorell. Que en aquesta zona hi ha una realitat funcional sembla fora de discussió, al marge de quin nom donar-li. Ho confirmen avui dia el sector sanitari del Baix Llobregat Nord, el partit judicial de Martorell i altres demarcacions com la de l'oficina de Treball de Martorell.

L'Informe Roca va abordar la qüestió de les vegueries des d'un paradigma que la sentència de l'Estatut del TC va ensorrar: el disseny d'uns àmbits territorials que poguessin alhora ser assumits com a províncies de l'Estat. El TC ens ho

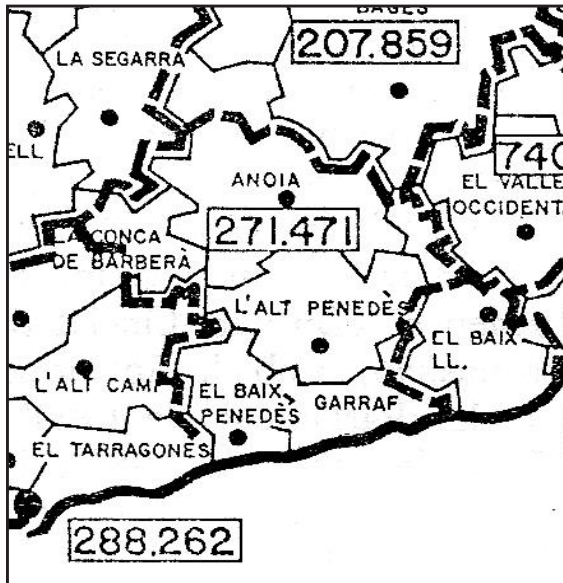
1. La Llei afirmava que "Cap municipi ni cap comarca no en poden quedar exclosos ni poden pertànyer a més d'una vegueria. Cada municipi i cada comarca han de formar part íntegrament d'una vegueria." Amb les modificacions aprovades pel Parlament el 8 de febrer de 2017, s'ha afegit a la darrera frase: "sens perjudici de les excepcions que resulten d'aquesta llei."

va deixar clar: les vegueries només poden ser demarcacions catalanes, mai de l'Estat. Entesos. Reduïdes a l'àmbit intern, català, la vegueria de l'Alt Pirineu (encara mancada de l'entitat singular d'Aran) i la vegueria del Penedès no són objectables. Cal situar-se, doncs, en un altre escenari, en el qual no cal amoïnar-nos gaire per l'encaix de les vegueries amb unes províncies que ja hauríem d'anar pensant a treure'ns de sobre.

En aquest nou paradigma, som partidaris d'aprofundir en la línia assenyalada pel Penedès (i per la rodalia de Castellterçol, igualment en tràmit d'incorporació a la Catalunya Central de la mà del Moianès): reduir la vegueria de Barcelona a l'àmbit netament metropolità. O el que és el mateix: engrandir l'actual Àrea Metropolitana de Barcelona fins que assoleixi una dimensió de vegueria metropolitana. En aquesta operació, creiem lícit ubicar la rodalia de Martorell dins la vegueria del Penedès. Si admetem el Penedès com a petita vegueria, al menys no la deixem a mig fer: allarguem-la de l'arc del pont del Diable fins a l'arc de Berà. Martorell és el nus de connexió per autovia de l'Anoia amb la resta del Penedès, i diversos municipis de l'Anoia hi estan abocats. No oblidem tampoc que la DO Penedès inclou localitats com Abrera o Sant Esteve Sesrovires. Existeix una part del gran Penedès que es troba presidit per Montserrat: un Penedès montserratí, que potser sigui la denominació més escaient per a la comarca de Martorell.

En aquest punt de la meva intervenció potser algú dirà: ja n'hi ha prou d'invents. Què més s'ha de treure aquest del barret? Els geògrafs rarament inventem realment res, i més val que sigui així. És la realitat la que ens hi porta. L'ampliació

Figura 1. Detall del mapa sanitari (1980)

Font: Lluch i Nel·lo, 1984, p. 1309.

del Penedès (per les bandes de Santa Coloma de Queralt i de Martorell) que ara recomanem ja l'havien propugnat altres estudis tècnics molt abans.

De manera ben explícita trobem aquest àmbit com a àrea 5a del Mapa Sanitari de Catalunya aprovat per la Generalitat provisional el 7 de gener de 1980. Aquest estudi, realitzat per impuls del conseller Ramon Espasa afirmava:

“Àrea 5: Penedès-Anoia: Les comarques de la zona V (Baix Penedès, Alt Penedès i Garraf), a les quals adjuntem la comarca de l'Anoia (excepte la rodalia de Calaf,² i afegint-hi la rodalia de Queralt),³ i la part alta del Baix Llobregat des d'Esparreguera i Olesa fins a Martorell.⁴ L'Alt Penedès, l'Anoia i aquesta part del Baix Llobregat formen un conjunt ben comunicat per carretera, autopista i tren, al mateix temps que el riu Anoia és nexa d'unió pel que fa al medi ambient. Totalitza 271.471 habitants.

Assistencialment es podrà organitzar basant-se en les ciutats més importants: Igualada, Martorell, Vilafranca, Vilanova i el Vendrell.” (DOGC, núm. 49, 7-III-1980)⁵

I encara trobem aquestes idees en els treballs de la Ponència de la divisió territorial de la Generalitat republicana. Pau Vila rebutjava la separació de Reus i Tarragona mitjançant un aplegament artificios de comarques (la Conca de Barberà amb Reus i el Penedès amb Tarragona). Les actes redactades pel secretari Josep Iglésies (*inventor* de la vegueria Reus) anoten lacònicament la tossuda oposició de Vila a l'acord sobre vegueries adoptat en la sessió del 14 de setembre de 1932. En la immediata reunió, l'1 d'octubre: “És presentada una esmena del senyor Pau Vila, on és creada una nova superdemarcació per a Vilafranca. És rebutjada i resta com a vot particular dels senyors Vila i Esteve.” Encara ho intentà novament el 12 d'octubre, tot just abans de presentar els plans al conseller de Governació Josep Tarradellas:

“El senyor Vila presenta un nou projecte de Vegueries. En aquest projecte es suprimeixen les vegueries de Vic i la de Reus. [...] La vegueria de Reus es suprimeix a favor de la de Tarragona. En canvi són creades les vegueries de Vilafranca i Sabadell.

Després d'una llarguíssima discussió és acordat de rebutjar aquest nou projecte i de mantenir el primer.” (Lluch i Nel·lo, 1983, p. 33)

Entre els mapes de la Ponència, dins del fons Pau Vila conservat a la Cartoteca de l'ICGC, trobem sense cap mena de dubte –malgrat que no dugui cap signatura ni anotació escrita– quina era exactament la fallida proposta del geògraf vallesà. Es tracta d'un mapa imprès del 1r assaig del 2n projecte, damunt

2. El propi decret afirma que “La rodalia de Calaf mereix consideració a part, puix tant els fluxos de trànsit, com per l'opinió manifestada pels seus habitants, manté relacions importants amb Manresa.”

3. Igualment: “La rodalia de Queralt, en els límits entre la Conca de Barberà i l'Anoia, a criteri dels seus habitants conforma una millor homogeneïtat amb la darrera d'aquestes comarques. Aquest criteri és compartit tant per la resta d'ajuntaments de la Conca de Barberà com pels de l'Anoia.”

4. “La rodalia de Martorell (part alta del Baix Llobregat) és un entrecruament entre diverses comarques (Vallès, Penedès, Baix Llobregat i Anoia), i sembla que pot assimilar-se igualment a cadascuna d'aquestes comarques. És una important cruïlla de comunicacions.”

5. En l'extracte publicat per Enric Lluch i Oriol Nel·lo (1984, p. 1300) s'afirma que, entre d'altres, “es comptà amb l'assessorament dels geògrafs Lluís Casassas i Simó, Enric Lluch i Martín i Pau Vila i Dinarés”.

del qual hi ha guixats en blau uns límits alternatius de conjunts comarcals.⁶ La vegueria de Vilafranca del Penedès incloïa (a més de les tres comarques derivades dels partits judicials del Vendrell, Vilafranca i Vilanova), l'Anoia (la rodalia de Calaf restava amb Manresa) i tot el Baix Llobregat.⁷

L'encaix de la peça de l'Anoia en el puzzle territorial català és, malgrat tot, possible. La diferenciació de la rodalia de Calaf era un primer pas ineludible. Cal encara, però, una redefinició territorial de la vegueria del Penedès i la seva ampliació cap a ponent (Baixa Segarra) i llevant (rodalia de Martorell).⁸

Figura 2. Detall del mapa manuscrit (traç blau) atribuïble a Pau Vila, en la seva darrera proposta de vegueries (octubre de 1932)

La numeració aràbiga indica les comarques, per exemple: 10 Baix Penedès, 11 Alt Penedès, 12 Garraf, 13 Baix Llobregat i 26 Anoia. Els nombres romans indiquen les vegueries del 2n projecte, com per exemple II Reus, III Tarragona, V Barcelona i VIII Manresa.

Font: Cartoteca ICGC.

6. <http://cartotecadigital.icc.cat/cdm/singleitem/collection/catalunya/id/1262/rec/2>

7. No està de més recordar que la primera proposta de Pau Vila, la publicada per la Casa del Vallès el 1931, assenyalava Martorell com a capital del Baix Llobregat (Vila, 2005).

8. Els defensors de la vegueria del Penedès el que acostumen a reivindicar és el caràcter penedesenc dels pobles tarragonins situats a l'est del Gaià, qüestió que ens sembla més opinable atesa la proximitat de Tarragona i Valls. Sí som del parer que Roda de Berà i Querol (aquest pel pes de la població que viu a les urbanitzacions abocades al Penedès) tindrien un millor encaix a la vegueria del Penedès. La concreció cartogràfica del nostre parer es pot veure en: http://www.geosoc.udl.cat/images/Mapa_Vegueries_mitja.jpg

Bibliografia

- BURGUEÑO, Jesús (2001). “Comarca d’Anoia: de la ficció a la realitat”. *Revista d’Igualada*, núm. 9, p. 22-31.
- (2003). *Història de la divisió comarcal*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- CASASSAS, Lluís (1989). “Vers unes àrees d’administració territorial de la Generalitat”. dins *Les futures regions a Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana d’Ordenació del Territori, p. 49-59.
- LUCH, Enric; Oriol NEL·LO (1983). *La gènesi de la divisió territorial de Catalunya. Edició de documents de l’arxiu de la Ponència (1931-1936)*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- (1984). *El debat de la divisió territorial de Catalunya. Edició d’estudis, propostes i documents (1939-1983)*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- VILA, Pau (2005). “Una divisió de Catalunya en comarques”, dins Francesc GLANADELL *et al.*, *El problema comarcal de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia [1931], p. 107-122.

